

Txerrien bizimoduaz ikasi genuenean

Urdeak nola bizi diren oso argi geneukala uste genuen: etxaldeko topikoak, egun osoa etzanda, lo, noizean behin txerri-jana eta San Martin aldera... ai ene! Bizi samur baten akabera; guretzako txarriboda, ia errituala, folklore kosmikoa eta jaki ugari, askotarikoa eta dena goxo-goxo. Badakizue, txerriarengandik dena gustatzen zaigu, ibilera eta guzti.

Gripeak harrapatu gintuen, bete-betea. Arriskuaren gizarte globalizatuan jadanik ez gaitu ezerk harritzen, baina halako sustoak! Azkeneko urteotan gripearekin mafrundi handiak eta kezka sobera. Hegaztiekin izan zen beldurra duela urte batzuk; orain, berriz, txerriekin. Errealitatean gure garapen eta elikagaigintza ereduak datza arriskua, hemen praktikatzen duguna eta mundutik zehar zabaltzen duguna, edo, behintzat, ahalbidetzen duguna.

Gripeak, neguarekin batera urtero pairatu ohi dugun gaitasun normalean arin horrek, erpin asko dauka. Beti hiltzen du jende asko —zaharrak, umeak, ahul daudenak—, orduan heriotzetan faktore sekundariotzat hartzen da kasu askotan; baina batzuetan etengabe ezagutzen diren birusaren mutazio berri batzuek oso era bortitza eta krudelean hiltzen dituzte jende saldoak: ez marrantarik eta mukirik, ez, odol okadak, sukar gaiztoak eta, azkenean, itotze geldo bezain geldiezina. Halako heriotzak pairatzen hasi ziren Asiako hego-ekialdean 2003ko udazkenean, eta horrela zabaldu zen mundura Hegaztien Gripe berriaren albiste kezkarria. Orduan jadanik Osasunerako Mundu Erakundearen forotan hasi ziren abisatzen: izurritea pandemia bilakatuz gero, hurrengo urteotan ehun milioi pertsona hil zitekeen munduan zehar, gripe berri horrek eraginda.

OMEko epidemiologoek urtero segitzen dute gripe berrien arrastoa paraje horietan; han hegazti errari askoren pausalekuak daude, laku eta padura asko dago horretarako apropos, eta, bestalde, tradizio handia dago ere etxeetan hegaztiak hazteko, beste abere batzuekin, tartean txerriak, jendearekin oso hurbil eta nahasita bizi dira. Anabasa horretan gripearen birusaren mutazio berri asko sortzen dira eta espezieen arteko mugak pasatzeko erraztasunak, aipatutakoak, daude. Birusaren etengabeko birkonbinazioetan bi ezaugarri —elkarraren artean diferente eboluzionatu dezaketenak— daude, garrantzi handikoak: hilkortasuna, gripe normal arina edota oso gaiztoa izatea, eta kutsatzeko ahalmena, horren barruan espezieen arteko mugak saltatzeko ahalmena kontu larria delarik. Kasu horretan birus oso hilgarriak agertu ziren baina euren hedatzea kontrolatzea lortu zen, milioika abere akabatuz; eta, halarik ere, pertsonen arteko kutsatze urriek heriotzak sortarazi zituzten munduko leku askotan. Pasa den mendeko 30eko hamarkadan zabalduko «gripe espainolaren» —oso kutsakorra, batez ere Lehen Mundu Gerrako trintxeretan, eta oso hilgarria— mamua astindu zen, eta hilabeteak igarotzean arrisku horretaz ahaztu ginen.

Orduan analisi argitsuena Hiri-Ikerketatik etorri zen, kontu hura hainbeste segitzen dugun askoren harridurarako: Mike Davis urbanista iparramerikarrak —Los Angeles hiriko «geroaren arkeologia» eginez munduko hirien eboluzioa aurreikusten nabarmendua— eman zuen abisu gorri eta osoena, premia handiz argitaratu zuen *The Monster at our door. The global threat of Avian Flu* liburu ezinbestekoan. Bere ustez, genetika eta epidemiologia kontuak garrantzitsuak izanik, arazoaren tamaina hartzeko beste faktore batzuei so egin behar zaie: azken urteotan izurritea agertutako leku batzuetan —bereziki Txinako Perletako Ibaiaren deltan, non gobernuak eskualde ekonomiko berezia ezarri zuen, hau da, kapitalismoaren arauen menpe industrializatze azkarreko eskualdea izendatu zuen— hegaztien etxalde industrial asko zeuden (oilategi baino, *oilo-olak* deitu beharko ge-

nituzke milioika hegazti daukaten haztegi erraldoiak); aldi berean, industria horietan lan egiteko populazio mugimendu handiak izan dira eta jendea metatuta bizi da periferia guztietan ugaltzen ari diren «miseria-auzoetan»; bertan, gainera, kultura tradizionalagatik, kontaktu asko dago etxeko hegaztiekin, errariak ere nonahi... Baldintza guztiak ematen ziren birus berriak agertzeko eta oso azkar zabaldu ahal izateko. Mundu globalizatuaren mugikortasun baldintzek, gu ere hegazti (ortopediko edo *cyborg*) errariak bilakatu gaituztenek, falta zen detailetzera eragin zuten: hegaztiek birus berriak oso tarte laburrean hedatzen dituzte munduan zehar; hor daude turistak eta baita ekonomikoki oso dinamikoak diren eskualdeak bisitatzera, esploratzera eta kudeatzera doazen negozio-gizonak (eta zenbait andre) ere. Galdetu zenbat debagoiendar daukagun handik...

Istripu birikoak

OMEko zientzialariek Asiako hego-ekialdean kontrol zorrotzak mantentzen segitu zuten, baina munstroa beste ate joka zegoen. Davisek salaturiko baldintza sozialak beste leku askotan, beste dinamismo handiko eskualde ekonomiko berezietan ematen dira. Mendearekin batera AEB eta Mexikoko gobernuek Ameriketako Merkataritza Askearen Akordioa (ALCA sigla gaztelaniadunetan ezagunagoa, agian) sinatu zuten eta horrela AEBetako kapitalek sekulako erraztasunak topatu zituzten euren hegoaldeko merkaturuan inbertitzeko. Ez ziren asko mugitu, *maquila belt* izenekoa sortu zuten AEB eta Mexikoko mugako linean, milaka kilometrotan zehar. *Maquila* kontratazio mota bat da, zeinaren arabera produktu bat merkaturatu nahi duen enpresa batek, handia eta multinazionala, normalean, produktu hori beste enpresa bati, txikia eta lokala, erosten baitio. Hori bai, nola ekoiztu, ze prezioetan eta zein baldintzatan, guztia handiak zehazten du; txikiaren kontura arriskuak eta langileen kontratazioak eta lan-baldintzak.

Maquilaren etekinak AEBetan kobratzen dira, edo paradisu fiskalen batean; *maquilkadak*, ordea, Rio Granderen hegoaldean. Miseria-auzoak nonahi, lan-baldintza eskasak, pobrezia... Eta txerri-haztegi asko, horiek ere milaka urderekin, pilatuta, lokatzetan blai eta txarto elikatuta, interesgarrinen diren zatiak handi egin daitezzen, beste guztia ea berez desagertzen den. Oiloek zein txerriek bizimodu latz eta osasun aldetik zeharo gaiztoa soporta dezaten, janarekin batera antibiotikoak ematen zaizkie, hiltegiara zutunik heltzeko. Horrela birusen birkonbinazio gehiago, berriago eta botikekiko indartsuago agertzen badira... *istripuak* dira, mundu osoan zehar ziztu bizian zabaltzen direnean.

Arrisku globalaren gizarte globalean bizi gara, oso ezaguna da Ulrich Beck soziologo alemanaren tesia, guk fabrikaturiko ziurtasun ezean bizi gara, gure aurreko belaunaldiak naturaren beldur bizi ziren, baina guk pairatzen ditugun arriskuak guk sorturikoak dira. Pauso bat harago doa Paul Virilio filosofo frantsesa: abiaduraren gizarte honetan denborarik ez daukagu mehatxatzen gaituzten arriskuak aurreikusteko, *istripuaren* menpe gaude eta *istripu globalak* gertatzen direnean erabat kontrolaezinak diren zurrunbiloetan murgiltzen gara; izan daitezke *istripu* birikoak edota finantzen arloan edota....

Kuriosoa da, dena dela, halako *istripuak* elikaduraren arloan etengabe gertatzea. Elikagai nahikorik lortzea, hori izan da historian zehar gizateriaren erronka nagusia. Agian askotan egon gara pilota-joko horretan txapan jotzen, baina Iraultza Berdetik aurrera (horrela deitu izan zitzaion elikagaigintzaren industrializazioari, merkadoteknian aitzindariak) bola etengabe frontoiaren atzealdeko sasitzara botatzen ari gara: Raj Patel ikerlariak azpimarratu bezala, gaur egun planetan 800 milioi pertsonak gosea pairatzen du, baina mila milioi pertsona gainelikatuta dago eta osasun arazoak dituzte horregatik. Abeltzaintza intentsiboaren industriak, gainera, oso erantzukizun handiak ditu euri azidoa eta berotze globalaren arazoetan eta osasun-alarmak sortarazten ditu, oraingoan

ikusten ari garen moduan. Areago, nekazaritza eta abeltzaintza eredu hori oso menpekota da erregai fosilekiko (mekanizazioa, ongarrri kimikoak, garraio beharrak, produkzioa zeharo globalizatuta baitago), eta hurrengo urteotan elikagaien prezioak izugarri garestitu daitezke —eta goseteak sortarazi—, energia iturri horiek agortuz doazen heinean.

Des-hazkunde sostengarria

Zergatik ez pasatu, beraz, Elikadura Subiranotasunaren eredura? Tokian tokiko produkzioak tokian tokiko sistema tradizional hobetuekin, eta elikagaien merkataritzak minimora, hurbiltasunera jo dezala. Nekazaritza-industriaren interesak daude tartean, eta oso lobby boteretsua da. Baina harago begiratu beharko genuke. Kontu hau zorrozki ikertu duen Jorge Riechmann-ek azpimarratzen duen moduan, eredu horretara joateko Mendebaldeko biztanleok asko murriztu beharko genuke jaten dugun okel kopurua. Txuletak, berriro ere, luxuzko artikulua izango lirateke, jai-eguneko kontua, hanburgesak eta *big beñatak* hiri handietako bitxikeriak; *ehun urtez, oilasko jatez* esango genioke berriro elkarri, gure desiorik onenak adieraziz... hori bai, ez genuke dirua *fitness*-etan xahutuko, agian korrika bakarrik egingo genuke autobusa ez galtzeko eta pare bat urtean behin euskararen alde.

Krisi global orokorraren garai honetan (askotan esaten den moduan, krisi ekonomikoa, ekologikoa, energetikoa eta osasuna eta elikadurari dagokiena pairatzen ari gara) gero eta boz gehiago entzuten dira des-hazkundearen alde. Frantzia aspalditik dabil Serge Latouche ekonomista eta antropologoa kontzeptu hori plazaratzen, mugimendu ekologista globalak gero eta bereago egiten du aldarrikapen hori, normala den legez. Orain ezkerreko zenbait mugimendu politikok ere gaia plazaratzen du. Baina eztabaida luzea eta korapilatsua izanen da.

Izan ere, kontuak zerikusi handia dauka eredu ekonomiko eta politiko globalarekin, zalantzarik ez; bestalde, prozesu ho-

rretan sakontzeak norberaren jarrera eta ohituretan aldaketa sakonak egitea eskatuko luke, esan izan dugun moduan. Baina horretaz harago —eta ez da erronka txikia, soilik horrela planteatuta—, gure kulturaren, gure mundu-ikuskeraren oso erroturik daukagu, ez hazkunde eternalaren kontua, areago garapenaren sinesmena baizik. Gilbert Rist-ek nabarmendu izan duen bezala, gure mendebaldar kulturaren garapenarena sinesmen mailan mugitzen da. Sinesmenak ez dira ideiak, praktikarekiko alderatzen diren irizpideak; sinesmenetan sinetsi egiten da, eta errealitateak kale egiten badu, arrazoi gehiago sinesteko. Horrela, *Hirugarren Munduko garapenetik landa eremuetako garapenera* pasatu gara eta gero *tokian tokiko garapenera* heldu gara, kontzeptu hori zero emaitzako ez balitz bezala: batzuek irabazteko beste batzuek galdu behar, garapenak azpigarapena eskatzen du eta muga horrekin joko dugu beti, etengabeko hazkunde ekonomikoak planetaren muga fisikoekin joko duen moduan.

Baina aurrerabidea, hori hitz magikoa da. Baliteke mundua etengabe jiraka aritzea eta baliteke historia ere etengabe bueltaka ibiltzea, gizateriaren belaunaldi diferenteek arazo oso antzekoei aurre egin behar izatea. Beti ere asmatzearen esperantzan, esperantzara kondenatuak. Baina aurrerabidera kondenatuak? Horra, ez bai potoloa. ¶